

Руслана Давидюк,
Андрій Жив'юк

Рівненська повітова «Просвіта»: десятиріччя під знаком УНР

У науковій статті досліджено роль і місце українських політичних емігрантів у розвитку Рівненської повітової «Просвіти» як однієї з найактивніших у Волинському воєводстві. Доведено, що емігранти були фундаторами товариства, стимулювали внутрішньоукраїнську боротьбу. Після заборони «Просвіти» польською владою вони започаткували низку проурядових культурно-освітніх організацій.

Ключові слова: Волинське воєводство, Рівненська повітова «Просвіта», українські політичні емігранти, проурядові організації.

Постановка наукової проблеми та її значення. Поразка української національно-демократичної революції й утвердження більшовицької влади призвели до потужної хвилі політичної еміграції. Унаслідок об'єктивних та суб'єктивних причин значна частина колишніх громадян УНР опинилися на території міжвоєнної Польщі. Незважаючи на труднощі й заборони влади, емігранти намагалися осісти в прикордонній Волині, що, за умовами Ризького договору, була приєднана до Польщі, щоб опинитися серед українського та, що важливо, православного населення. Продовжуючи розпочаті в роки Української національно-демократичної революції справи, вони вповні долучилися до культурного життя краю, адже першочерговим завданням «кожного емігранта була активна участь у громадському житті» [38, с. 6].

Аналіз досліджень цієї проблеми. Джерельну базу наукової статті складають архівні документи, матеріали міжвоєнної преси. Історія Рівненської «Просвіти» досить предметно досліджується сучасними істориками, зокрема Б. Савчуком [36], Г. Бухалом [1; 2] та іншими, але вплив українських політичних емігрантів на розвиток товариства розглядається побіжно, що й визначило актуальність теми.

Мета та завдання наукової статті полягають у тому, щоб на основі архівних документів, тодішньої періодики, історіографічних доробків простежити вплив українських політичних емігрантів на утворення й розвиток Рівненської повітової «Просвіти», висвітлити проблему внутрішньоукраїнської боротьби, яка стосувалася діяльності товариства.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Значення товариства «Просвіта», яке оживляло й розвивало всі сторони національного життя, влучно оцінив просвітянин Антон Кентржинський, який після арешту органами НКВС у 1940 р. казав слідчому: «“Просвіта” не була націоналістичною організацією, а швидше національною, яка ставила за мету поширення української культури, підняття загальноосвітнього рівня українців, що жили у Польщі. “Просвіта” займалася створенням читалень, драматичних гуртків, організувала вечори, присвячені українським національним святкам. Читальні виписували газети і журнали всіх українських видавництв і політичних партій» [23, арк.17].

Українські політичні емігранти, намагаючись реалізувати свою громадянську позицію, були організаторами та активістами «Просвіт»: у Луцьку – Іван Власовський, уродженець Харківської губернії, призначений наказом Міністерства народної освіти від 13 вересня 1918 р. директором місцевої гімназії, у Володимирі – Василь Комаревич, котрий народився в с. Дібрівка Зв'ягільського повіту [18, арк. 231], Михайло Тележинський із Київщини, Антон Стрижевський із Полтавщини [24, арк.15], у Кременці, а пізніше в Острозі – Сергій Бачинський із Катеринославщини [7, арк.8 зв.] та ін.

Однією з найпотужніших організацій була Рівненська повітова «Просвіта», фундаторами якої також стали українські політичні емігранти. Серед них важливе місце займає уродженець Поділля, член УЦР, рівненський повітовий (1917 р.) і волинський губернський (1918–1919 рр.) комісар Федір Сумневич. Він увійшов до першої ради товариства, підписав у 1917 р. його статут, опрацьований на кількох спільних зібраннях організації та в середині жовтня того ж року затверджений окружним судом.

Рівненська «Просвіта», що згідно зі статутом охоплювала всі сфери культурного, просвітянського життя, шкільну й позашкільну освіту, зростала чисельно та на кінець 1918 р. нараховувала близько 100 членів. За грошової допомоги Ф. Сумневича, за кошти інших просвітян закуплено близько 1000 книжок, що започаткувало утворення бібліотеки товариства [36, с. 30].

Ф. Сумневич опікувався проблемами українських політичних емігрантів, очоливши в червні 1921 р. філію Центрального бюро біженців у Тернополі [35, с.108]. Пізніше, переїхавши до Чехословаччини, він

працював асистентом кафедри соціології, згодом – економіки та правознавства УВПІ ім. М. Драгоманова. У 1929 р. за власним бажанням повернувся на Волинь, відаючи свій досвід та знання розвитку української кооперації [34, с. 247].

Воєнні умови 1918–1920 рр. ускладнювали можливості налагодження сталої культурно-просвітницької праці. Польська влада, установивши контроль над Західною Волиною в 1919 р., відмовляла в реєстрації багатьох «Просвіт», вимагала подання статутів польською мовою. У Рівному статут зареєстрували 10 квітня 1920 р., але через тиск влади до нього вносилися часті зміни. Уже 7 травня 1921 р. адміністрація провела «люстрацію» рівненської «Просвіти» (насправді це був звичайний обшук) [1, с. 13].

У цих умовах на загальних зборах Рівненської повітової «Просвіти» від 29 травня 1921 р. ухвалено вислати до польської влади меморіал щодо стану українського шкільництва. Головою зборів обрали в минулому керівника військово-ветеринарної управи Військового міністерства УНР, полковника К. Вротновського-Сивошапку. Голова ради «Просвіти» Ст. Руцький звітував, що впродовж січня-травня 1921 р. організовано Шевченкове свято, концерти бандуриста Данила Щербини, закладено кооператив «Сільський господар». Рівненська «Просвіта» на той час мала дев'ять філій, а її бібліотека нараховувала до 2000 книжок. Досягненням товариства стало відкриття з початку шкільного року української гімназії. З огляду на це влітку 1921 р. планувалося провести підготовчі курси для українських дітей, які закінчили сільські початкові школи. Рада «Просвіти» ставила питання про відкриття курсів українознавства для вчителів українських шкіл паралельно з організованими польською владою курсами польської мови, історії та географії, але не отримала на це дозволу. До ради товариства обрали Ст. Руцького (голова), О. Ломакіна (Олександр Ломакін народився у 1891 р. у Борисові над Березиною, працівник канцелярії, прибув із Польщі на підставі карти побуту [12, арк. 49]), Веселовського, Олійника, Бабенка [41, с. 4]. Згодом писарем Рівненської повітової «Просвіти» став емігрант Сергій Полікша [8, арк. 43].

24 січня 1922 р. повітовий староста припинив діяльність «Просвіти» в Рівному. Після цього українські чинники перенесли центр ваги на пошквалення діяльності «Просвіти» в Рівненському повіті: 5 червня 1922 р. відбулися її збори, де обрано нову раду на чолі з Дмитром Бабенком, першим його заступником став Олександр Карпинський.

Ставлення польської влади до «Просвіт» змінилося після виборів 1922 р.: із лояльного стало негативним, а потому ворожим. Підбірка книг у бібліотеці, проведення просвітянських заходів пильно контролювалися польською адміністрацією. Обшуки, арешти, оточення поліцією просвітянських будинків стали буденними. Поліція постійно інформувала владу про неприхильне ставлення «Просвіти» до Польської держави [9, арк. 4; 15, арк. 22].

31 липня 1924 р. у Другій Речі Посполитій впроваджено «Закон щодо забезпечення засад організації шкільництва» відомий як «закон Станіслава Грабського», який посилив тиск на українську національну освіту, адже влада вважала це найдоцільнішим способом денационалізації українців. За цих умов актуальним стало питання збереження української приватної гімназії в місті, тому «Просвіта» ухвалила рішення побудувати окреме приміщення для гімназії, кожен член товариства мав внести на цю справу 5 золотих [42, с. 27].

На підставі розпорядження Міністерства віросповідань і народної освіти від 7 січня 1925 р. у Рівному закрито семикласну загальну українську школу. Очільник «Просвіти» сенатор О. Карпинський, керівник шкільної секції А. Кентржинський закликали домагатися відновлення закритої школи, звернутися з протестами до Міністерства віросповідань і народної освіти, до Ліги Націй у Женеві, просив батьків не віддавали своїх дітей до інших шкіл, а між тим утворити приватну школу в приміщенні української гімназії в Рівному чи вчити дітей у приватних будинках групами до 10 учнів [10, арк. 87]. Після дискусій на засіданні одноголосно ухвалили текст протесту до Ліги Націй та уряду, у якому наголошувалося на успіхах закритої школи; прийнято рішення про тимчасове відкриття приватної української школи в церковному приміщенні по вул. Міцкевича [10, арк. 87]. Однак у тодішніх умовах відновити школу було неможливо, адже за 1925/1926 навчальний рік закрито 301 школу з українською мовою навчання; у 366 школах запроваджувалася двомовність.

За часів головування адвоката О. Карпинського, у минулому товариша секретаря внутрішніх справ УНР [3, с. 235], члена ради Міністерства закордонних справ Української держави, посла в Польщі [17, арк. 287; 6, с. 21], «Просвіта» не лише переймалась освітою українських дітей, проблемами вчителів, а й створювала бібліотеки, поширювала українські книги, проводила театральні вистави, надавала юридичну допомогу населенню. При Рівненській «Просвіті» створювалися секції, зокрема драматично-співоча, бібліотечна, культурно-просвітня та організаційна, добродійна, церковна.

Зусиллями товариства відкрито кооперативні курси, які готували кадри для просвітянських кооперативів. Лише в лютому 1927 р. випущено 40 курсантів. При Рівненській «Просвіті» діяли курси режисерів під керівництвом емігранта, уродженця Полтавщини, завідувача дитячого притулку в Шпанові, учителя Петра Зінченка [22, арк. 25]. Випускники курсів були керівниками драматичних гуртків у багатьох селах та містечках повіту, режисували аматорські вистави.

Секретарем Рівненської «Просвіти» довгий час був Антон Кентржинський, уродженець с. Козлин Дубенського повіту, який за часів Гетьманату й Директорії УНР служив помічником секретаря повітового комісара. У просвітянській роботі йому допомагала дружина Олена (із дому Орловська), уродженка Поділля, випускниця педагогічних курсів в Ушицях. Разом з адміністративними структурами та армією УНР родина перебувала в Старокостянтинові, Кам'янці-Подільському, пізніше виїхала до Ченстохови, а звідти – до Рівного [23, арк. 8]. У повітовому центрі Антон Кентржинський був головою правління й бухгалтером Волинського селянського кооперативного банку, у Наглядній раді якого з кінця 1927 р. переважав вплив «Просвіти» [23, арк. 10].

Організаційною ланкою просвітянського руху були філії та читальні товариства. На кінець 1928 р. у повітах Рівненщини нараховувалося 104 філії «Просвіти», вони об'єднували 1044 члени [2, с. 5]. Головною формою діяльності читальні були сходи, які відбувалися переважно в суботу й неділю. Надавали систематичну допомогу філіям і контролювали їхню діяльність ради повітових «Просвіт», створивши для цього спеціальну посаду інструктора. При філіях Рівненської «Просвіти» організовувалися хори [5, арк. 120], проводилися аматорські вистави [20, арк. 464], стараннями товариства відбувалися богослужіння на пошану Т. Шевченка, організовувалися урочисті процесії вулицями Рівного [10, арк. 9]. У місті засновано Народний дім та початкову народну школу при ньому. У цьому приміщенні розміщувалася бібліотека, зали для гурткових занять. Товариство опікувалося створенням і розширенням інших українських організацій, зокрема сприяло розбудові юнацького товариства «Пласт» [5, с. 44].

Гордістю товариства була просвітянська бібліотека, що на час свого закриття нараховувала 9772 книжки на суму 7560 злотих [1, с. 9]. Тут переважали твори українських письменників, істориків, зокрема Т. Шевченка, Лесі Українки, Панаса Мирного, М. Коцюбинського, М. Костомарова, М. Шашкевича, Д. Дорошенка, І. Крип'якевича, І. Огієнка та ін. [13, арк. 159–160]. Поширювалася суспільно-політична література, книги сільськогосподарського спрямування, зокрема з городництва, садівництва, бджільництва й кооперації [13, арк. 191–198]. Просвітянські бібліотеки поповнювалися різними способами. Книги закуповувалися, передавалися за зниженими цінами, а то й безкоштовно львівськими видавництвами «Дніпросоюз», «Новий час», «Загальна книгозбірня», «Для школи і дому», «Рідна школа». Найбільшим попитом користувалися серії «Учітєся, брати мої», «Бібліотека рідної мови», «Знання». Надходили книжки, видані у Відні, Варшаві, Празі, Кракові, Женеві, Лейпцигу [13].

У роботі «Просвіти» було багато труднощів, але особливо дошкуляли внутрішньоукраїнські суперечки, до яких долучилися емігранти – «громадянство розбилося на цілу низку дрібних гуртків, які цілу енергію обертають на зведення особистих і гурткових порухунків» [37, с. 11]. Політичні розбіжності та боротьба в еміграційному середовищі, що були відголоском революційних подій, ускладнювалися особистісними вадами, неприйняттям іншої думки, коли доводилося «боротися з проявами пережитої вже отаманії на місцях» [39, с. 7].

Протистояння в середовищі української еміграції в першій половині 20-х років було пов'язане з діями колишнього командувача Північною групою військ УНР отамана Володимира Оскілка, відомого невдалим заколотом проти Симона Петлюри. У роки революції він виявив себе «людиною з ініціативою й організаційним хистом, хоч водночас – амбітником» [4, с. 38]. Ці риси розвинулись у міжвоєнний період, коли Володимир Оскілко очолив Українську народну партію соціалістів – самостійників (УНП с-с), з ініціативи якої виник Український громадянський комітет допомоги емігрантам у Рівному, а членами партії були емігранти (Й. Біденко, А. Волинець та ін.).

У звітах про суспільні рухи на території Рівненського повіту читаємо: «Оскілко протиставляється Рівненській “Просвіті”, з якою веде боротьбу за впливи на місцеве українське населення» [16, арк. 154]. Критикуючи «Просвіту», пресовий орган УНПс-с газета «Дзвін» писала: «Нахил до політиканства відбився під час головування в Здолбунівській філії “Просвіти” Калюжного Михайла – емігранта з В. України і секретарювання Вербицького, які, врешті рещт... вибралися до Большевії. Після цього керівником “Просвіти” у Здолбунові став А. Нивінський, а О. Огородник (прихильник В. Оскілка у Здолбунові – *авт.*) з травня 1924 р. вийшов зі складу товариства» [25, с. 4]. Після цього прибічники В. Оскілка відкрили в січні 1925 р. власну читальню в Здолбунові, наголошуючи на суперечностях із місцевою «Просвітою» [26, с. 3].

Антон Нивінський ще в роки революції був одним із засновників «Просвіти» в Рівному, обіймав посади голови, секретаря, скарбника повітового товариства, належав до правління Споживчого банку [14, арк. 116–118]. Переїхавши разом із дружиною, письменницею Галиною Журбою (Гелена Домбровська – *авт.*), у 1924 р. з Рівного до Здолбунова, подружжя активізувало громадське життя містечка, сприяючи поширенню тут просвітницького руху [15, арк.120]. Зауважимо, що Г. Журба в 1917–1918 рр. працювала літератором у газеті «Нова Рада», перекладачем у секретаріаті польських справ. Улітку 1920 р. вона посіла посаду пресового референта в Міністерстві закордонних справ українського уряду в Тарнові, на початку 1922 р. виїхала до Варшави. Із 1923 р. Галина Журба жила на Волині: від січня 1923 р. до березня 1924 р. – у Рівному [14, арк. 13–15], а з березня 1924 р. до 1933 р. – у Здолбунові. Подружжя постійно перебувало у фокусі особливої уваги поліції, що завершилось арештом 1 квітня 1925 р. Однак через брак доказів слідство звільнило обвинувачуваних [33, с. 419–420].

У матеріалах розслідування Рівненським окружним судом цієї кримінальної справи знаходимо інформацію, що неофіційним інформатором поліції був Володимир Оскілко [14, арк. 68–68 зв.]. Газета «Діло» у 1923 р. підкреслювала, що група Оскілкі «почала займатися доносами на місцевих українських діячів і на цілі організації. Закриваючи Просвіту, влада думає допомогти акції оскілковсько-петлюрівській» [30, с. 1]. Подібні факти черговий раз засвідчують суперечності в середовищі еміграції та різні політичні погляди її представників.

На антитезі до «Просвіти» за ініціативи В. Оскілкі 5 лютого 1925 р. у помешканні редакції газети «Дзвін» у Рівному відбулося засідання організаційної групи для вироблення статуту нового культурно-просвітницького товариства «Світло». Головою обрано В. Оскілкі, а секретарем – В. Ігнатовича [27, с. 2]. 16 лютого 1925 р. за присутності 70 делегатів із Волині й Полісся відбулись установчі збори названого товариства [28, с.1], проте розгорнути широку роботу йому не вдалося.

Між тим Рівненська «Просвіта» поряд з іншими повітовими організаціями Волині налагоджувала зв'язки з просвітнянським товариством Східної Галичини. За участі представників зі Львова 26 вересня 1926 р. у Рівному відбувся з'їзд місцевих просвітнянських осередків. До президії з'їзду увійшли сенатори Карпинський і Черкавський, послы Козубський та Козицький, Іван Власовський, Арсен Річинський, а також секретарі – Антін Кентржинський та Неофіт Кибалюк [31, арк. 2–3] (уродженець Житомирщини, поручник армії УНР – *авт.*). На форумі прийнято постанову про об'єднання всіх «Просвіт» Волині, Полісся, Підляшшя та Холмщини з львівським центром [40, с. 3]. Налагодження подібних контактів ускладнило становище товариства, особливо після призначення на посаду воєводи Г. Юзевського, який відстоював ідею «сокальського кордону».

На 20 листопада 1927 р. планувалося провести освітній з'їзд у Рівному, де повинні обговорювати стан шкільництва, умови поширення на Волині «Рідної школи» та спільної просвітнянської роботи на всіх західноукраїнських землях. Однак на адресу Рівненської «Просвіти» без пояснення причин прийшло розпорядження про заборону проводити з'їзд. Зрозуміло, що влада не могла допустити до західноукраїнського об'єднання на таких важливих ділянках, як шкільна й освітня [29, с. 1].

Рівненська «Просвіта» як одна з найдіяльніших у воєводстві, що мала власне приміщення, володіла рухомим та нерухомим майном на 30 тисяч злотих, першою потрапила під репресії. Воєвода Владислав Мех наказав старості провести 20–26 грудня 1927 р. «люстрацію» Рівненської повітової «Просвіти» і її філій [13, арк.1–2]. Волинське воєводське управління в таємному розпорядженні до рівненського старости наказувала не пізніше 10 січня 1928 р. подати звіт про проведення люстрації «Просвіти» в Рівному та її філій, зокрема бібліотек і читалень. Пов'язувалося це з тим, що статут товариства не передбачав утворення відділів військового характеру (мався на увазі «Пласт»), тому діяльність цих осередків потрібно ліквідувати, переписати все їхнє майно й кореспонденцію [13, арк.1]. Із 10 по 15 січня проведено перевірку філій у Корці, Межирічах, Самострілах, Сапожині, Майкові, Дулібах, а з 15 січня – рівненської централі [19, арк. 51]. Зрозуміло, що різних порушень знайшли достатньо, зокрема недбалість ведення рахунків; наявність неповнолітніх членів; зберігання заборонених книжок (тобто історичної літератури); укладання контактів із Матірним товариством у Львові; розповсюдження інструкцій «Рідної школи» та ін.

Після призначення воєводою в Луцьк Генрика Юзевського й започаткування «волинського експерименту» активізувалася боротьба з організаціями з галицьким родоводом. В одному зі своїх звітів воєвода писав: «Основною базою галицьких впливів є “Просвіта”, яка має розгалужену мережу по всій Волині» [43, с.15]. Зауважимо, що, витісняючи «Просвіту» з Волині, воєводський очільник таким чином завдавав удару по УНДО [21, арк.11–12]. 19 вересня 1928 р. староста Рівненського повіту звітував воєводському уряду: «Рівненська “Просвіта” з її 90 філіями охоплена впливами УНДО» [11, арк. 6–7].

Крім того, «Просвіта» перешкоджала виникненню проурядових, цілком лояльних установ, які воєводська адміністрація толерувала й підтримувала, шукаючи взаємності серед українських політичних емігрантів.

30 квітня 1929 р. у присутності 75 членів «Просвіти» в Рівному та представників староства відбулися ліквідаційні збори товариства. Після дискусій майно на суму 20652 злотих вирішили передати осередкові «Союзу українок» й українській гімназії [1, с.29]. Ліквідація Рівненської «Просвіти» стала початком усезагального наступу польської влади на просвітянський рух, який завершився закриттям усіх повітових товариств.

Утворений після ліквідації «Просвіт» культурно-освітній простір заповнювався новими, проурядово налаштованими організаціями, утвореними за підтримки іншої групи українських політичних емігрантів, які об'єднувалися навколо редакції газети «Української ниви». Налаштовані на співпрацю з владою проурядові осередки не знаходили настільки широкої підтримки в населення, як їхня попередниця. Газета «Діло» відзначала: «Замість протидержавних виникають продержавні тенденції... Сепарація чи втримання сепарації від Львова це основне завдання польської політики. Замість Львова центром української Волині стала Варшава» [32, с.1].

Висновки та перспективи подальших досліджень. У 20-х роках ХХ ст. Рівненська «Просвіта» зробила потужний внесок у розвиток усіх сфер життя краю, стала головною установою, завдяки якій на Волинь надходила українська книга, а місцеві жителі відкрили для себе кращі твори української літератури, отримали можливість розвинути свої пісенні здібності тощо. Фундаторами просвітянського руху були переважно учасники української революції, які після її поразки стали політичними емігрантами, поселившись на території міжвоєнної Волині. Однак, з іншого боку, саме емігранти стимулювали внутрішню боротьбу, а з кінця 20-х років за підтримки волинської воєводської адміністрації започаткували утворення нових, лояльно налаштованих до влади культурно-освітніх товариств.

Джерела та література

1. Бухало Г. «Просвіта» сяла світло. Сторінки історії рівненської «Просвіти». 1917–1928, 1942–1944 рр. / Г. Бухало. – Рівне : Держ. ред.-вид. п-во, 1994.
2. Бухало Г. Керівник рівненської «Просвіти» / Г. Бухало // Дзвін. – 1992. – 4 січня.
3. Верстюк В. Діячі Української Центральної Ради : біограф. довід. / В. Верстюк, Т. Осташко – К., 1998. – 255 с.
4. Вишнівський О. Повстанський рух і отаманія : збірник / Олександр Вишнівський. – Дітройт ; Мічиген, 1973. – 110 с.
5. Візитів Ю. М. Пластовий рух на Волині в міжвоєнний період : монографія / Ю. М. Візитів. – Рівне : Волин. обереги, 2008. – 180 с.
6. Власюк О. В. Представники Волині у польському парламенті першого скликання / О. В. Власюк // Слов'янський вісник : зб. наук. пр. – Вип. 14. – Рівне, 2012. – С. 20–25.
7. Галузевий державний архів Служби безпеки України (ГДА СБУ), м. Київ, ф. П., спр. 69848. – Т. 2.
8. ГДА СБУ, м. Рівне, ф. П, спр. 5219.
9. Державний архів Рівненської області (далі – Держархів Рівненської обл.), ф. 30, оп. 18, спр. 490.
10. Держархів Рівненської обл., ф. 30, оп. 18, спр. 1017.
11. Держархів Рівненської обл., ф. 30, оп. 18, спр. 1274.
12. Держархів Рівненської обл., ф. 30, оп. 18, спр. 1275.
13. Держархів Рівненської обл., ф. 30, оп. 18, спр. 1279.
14. Держархів Рівненської обл., ф. 33, оп. 1, спр. 256.
15. Держархів Рівненської обл., ф. 33, оп. 4, спр. 3.
16. Держархів Рівненської обл., ф. 33, оп. 4, спр. 19.
17. Держархів Рівненської обл., ф. 33, оп. 4, спр. 20.
18. Держархів Рівненської обл., ф. 33, оп. 4, спр. 28.
19. Держархів Рівненської обл., ф. 33, оп. 4, спр. 29.
20. Держархів Рівненської обл., ф. 33, оп. 4, спр. 34.
21. Держархів Рівненської обл., ф. 100, оп. 1, спр. 1298,
22. Держархів Рівненської обл., ф. Р-280, оп. 1, спр. 12.
23. Держархів Рівненської обл., ф. Р-2771, оп. 2, спр. 650.
24. Держархів Рівненської обл., ф. 2771, оп. 2, спр. 1101.
25. Дзвін. – 1924. – 5 грудня.
26. Дзвін. – 1925. – 23 січня.
27. Дзвін. – 1925. – 10 лютого.
28. Дзвін. – 1925. – 20 лютого.
29. Діло. – 1927. – 26 листопада.
30. Діло. – 1923. – 31 травня.
31. Діло. – 1926. – 30 вересня.

32. Діло. –1928. – 13 квітня
33. Жив'юк А. «Я є українською патріоткою на оборонному рубежі»: нові документи про Галину Журбу / Андрій Жив'юк, Руслана Давидюк // Творчість Галини Журби і міжвоєнна доба в українській літературі: до 125-ї річниці від дня народження письменниці : зб. наук. пр. – Вип. 3 / ред. кол. : І. Руснак (голов. ред.), О. Баган, М. Васьків та ін. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2014. – С. 419–444.
34. Зубко О. Викладачі-подоляни Українського високого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова у Празі (1923–1933) / О. Зубко // Поділля у контексті української історії. – Вінниця, 2001. – С. 246–248.
35. Павленко М. Допомога української громадськості Польщі біженцям з Великої України (1921–1923) / Микола Павленко // Проблеми слов'янознавства. – 2000. – Вип. 51. – С. 107–111.
36. Савчук Б. Волинська «Просвіта» / Б. П. Савчук. – Рівне : Ліста, 1996. – 149 с.
37. Садовський В. До десятилітнього білянсу (1919–1929) / В. Садовський // Календар-альманах «Дніпро» на рік 1929. Річник VI. – Львів : Накладом Укр. т-ва допомоги емігрантам з Великої України, 1928.
38. Тризуб. – 1930. – 9 березня.
39. Тризуб. – 1934. – 4 лютого.
40. Українська нива. – 1927. – 24 вересня.
41. Українська трибуна. – 1921. – 5 червня.
42. Філоненко Р. Товариство «Просвіта» у боротьбі за збереження та розвиток шкільництва на Волині в період польської влади / Р. Філоненко // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Наукові записки РДГУ. – Вип. 1. – Рівне, 2001. – С. 26–28.
43. Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Zespół 1181, sygn. 979/83, s. 15.

Давидюк Руслана, Жив'юк Андрей. Ривненская уездная «Просвіта»: десятилетие под знаком УНР. В научной статье исследуются роль и место украинских политических эмигрантов в развитии Ривненской уездной «Просвиты» как одной из наиболее активных в Волинском воеводстве. Обращается внимание на обстоятельства возникновения, направления деятельности, успехи и проблемы функционирования просвительской организации. Доказано, что основателями общества стали украинские политические эмигранты, участники Украинской национально-демократической революции, которые после ее поражения, несмотря на трудности и запреты, осели на территории Волинского воеводства. Развитие общества сопровождалось преследованиями и запретами со стороны польской власти и внутриукраинскими противоречиями, которые были характерны для межвоенной украинской политической эмиграции. После запрета «Просвиты» при поддержке польской власти эмигранты способствовали образованию ряда проправительственных культурно-образовательных организаций.

Ключевые слова: Волинское воеводство, Ривненская уездная «Просвіта», украинские политические эмигранты, проправительственные организации.

Davydjuk Ruslana, Zhyviuk Andriy. Rivne County «Prosvita», a Decade Marked by the UPR. In the scientific article investigates the role and place of Ukrainian political emigrants in the development of Rivne county «Prosvita» as one of the most active in Volyn province. Attention is paid to the circumstances of, activities, successes and challenges operation with the educational organization. Proved that Ukrainian political emigrants were founders of the company, members of the Ukrainian national-democratic revolution, which after its defeat, despite the difficulties and prohibitions settled in the Volyn province. The development of the company accompanied by harassment and restrictions of the Polish authorities and domestic ukrainian contradictions that have characterized the interwar Ukrainian political emigration. After the ban «Prosvita», supported by the Polish authorities emigrants contributed to the formation of a number of pro-government cultural and educational organizations.

Key words: Volyn province, Rivne county «Prosvita», Ukrainian political emigrants, pro-government organizations.

УДК 94(477)«19»373

Мирослава Філіпович

Громадсько-просвітницький рух на Волині в 1918–1939 рр.

У статті розкрито роль інтелігенції в збереженні та розвитку культури у Волинському воеводстві в 1918–1939 рр. Завдяки діяльності української інтелігенції волиняни зберегли власну самоідентифікацію, національну приналежність й отримали чималих культурних здобутків.

Ключові слова: Волинь, товариства, культура, інтелігенція, освіта.

© Філіпович М., 2016